

**DİN BİLİMLERİNDE
ANLAM VE YORUM BAĞLAMINDA
“BÜNİYE’L-İSLAMU ALÂ HAMSİN”
HADİSİNİN ZAMANLA
LAFZEN MUTLAKLAŞMASI**

Prof. Dr. Mustafa Işık

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/

İlahiyat Fakültesi

İSLAMIN ŞARTI KAÇ ?

Geleneksel eğitim /öğretimde “İslam’ın şartı, beştir” cümlesi başat rol oynamaktadır. Sözlü kültürdeki yeri, yazılı kültürden daha önceliklidir.

Çocuk konuşmaya başladığı andan itibaren ana-babalar çocuklarına “İslam’ın şart, kaç ?” diye sorarken ellerinin beş parmağı açık olarak havadadır. Çünkü daha önce, defalarca sorup 5 parmaklarını gösterip saymış ve saydırmışlardır.

Günümüzde de «İslam’ın şartları» çocuklara pedagojik olarak, şarkı modunda sunulmak suretiyle öğretilmeye çalışılmaktadır. Ancak şarkı sözlerinde de şablon cümle aynıdır. “İslam’ın şartı, beştir.”

<https://www.youtube.com/watch?v=c9hj1GA92MQ>

Gerçekten öyle midir ?

TERCÜME BİR İHTİYAÇTIR

Arapçayı bilmeyen toplumlar için “tercüme” bir ihtiyaçtır. Ancak tercüme yetersiz olabilmektedir. Bu yüzden “Din eğitim-öğretiminde önemli sorunlardan biri de dildir. Bu alandaki dil sorunu, çok boyutludur.

Anlamları doğru dillendirmek, anlamları yüklediğimiz kelime, terim ve ifade kalıplarını doğru seçmek önemlidir. Bu seçimi isabetle gerçekleştiremediğimiz takdirde, kaş yaparken göz çıkarabiliriz, iletilen mesajın eksik, farklı veya yanlış anlaşılmasında, bu tür hataların önemli payı vardır.

Her kademedeki insanın kullandığı "İslâm'ın şartı" ifadesi, bu konudaki tipik örneklerden biridir. İslâm'ın şartları derken, «İslâm'ın beş ana esası» kastedilmektedir.”

Arapça hadis metni ne demektir?

Türkçeye nasıl tercüme edilmektedir?

Sözlü kültürde nasıl ifade edilmektedir?

İSLAM'IN ŞARTI, BEŞTİR" BİLGİSİNİN KAYNAĞI

“Bu bilginin adeta postulat haline gelip sloganlaşmasında bir hadis metninin etkisi bulunmaktadır: “بني الإسلام على خمس” = «İslam, beş temel üzerine kurulmuştur.» anlamına gelen bu hadisin “sıhhat” sorunu yoktur. Bu yüzden “Kur’an’da, Sünnet’te var mı?” diye düşünülmez; çünkü vardır.

شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ شَهْرِ
رَمَضَانَ، وَحَجُّ الْبَيْتِ»

Türkçeye tercümeleleri doğru yapılmıştır. «İslam, beş şey üzerine bina olunmuştur.» cümlesi

M. Zihni Efendi'nin (ö.1913) *Nimetü'l-İslam*'ından Babanzade Ahmed Naim'e (ö.1934), Mehmed Sofuoğlu'ndan (ö.1987) son yıllarda yazılan *Hadislerle İslam'a*, hep aynıdır.

Yazılı kültürün bu konuda vebali yoktur. Ancak sözlü kültürde hadisin metni «İslam'ın şartı» tamlamasıyla mutlaklaşmış; “eksiği-fazlası olmayan bir bilgi” formülü halini almıştır.

İSLAM'IN ŞARTLARI" BEŞDEN FAZLA OLABİLİR Mİ?

“Verilen sayıların mutlak olmadığı” konusunu, bildiğimiz kadarıyla, ilk olarak İbn Hibban (ö.354/965) dile getirmiştir. “Bazı şeyleri kısaca belli bir sayıda söylediği; fazlasının olamayacağını murad etmediği” konusunda birçok örnek vermiştir. Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkının 5 olduğu; 6 veya daha fazla olmasına engel olmadığını belirtir. Nitekim «İnsan Ölünce Dünyadaki Eylemleri Biter; Üç Tip Hariç” Hadisinden hareketle, Kesintisiz Ameller» adlı makalede rakam 5e çıkmakta; ayrıntılarıyla 9’a ulaşmaktadır.

Adamın biri İbn Ömer’e gelir: “Bir yıl hac etmeye, bir yıl umreye gitmeye ve Allah yolunda cihadı terk etmeye seni sevk eden nedir? Oysaki Allah’ın bu konudaki teşvikini biliyorsun? deyince bu hadisi rivayet eder. Ardından “Cihad etmek güzeldir ancak Allah Elçisi böyle söyledi.” cevabını verir.

Abdullah b. Ömer (ö.73/692) hadis rivayetinde eş anlamlı kelimelerin bile kullanılmasına karşıdır.

İLMİHALLERE GÖRE İSLAM'IN ŞARTI KAÇTIR?

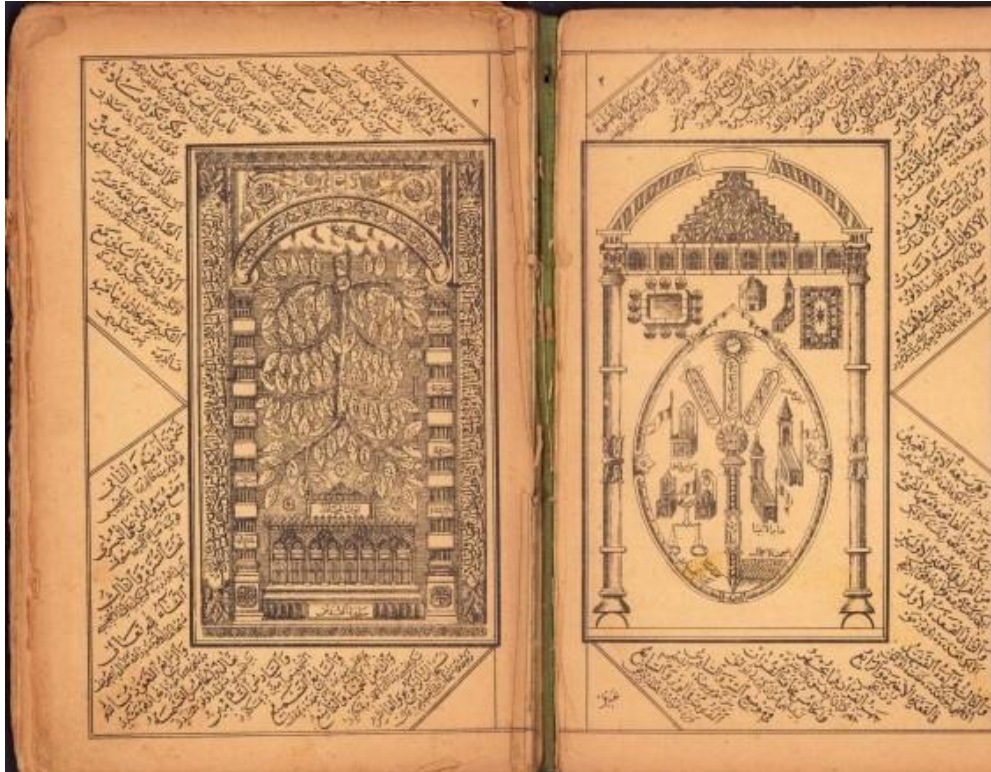
Halk arasında meşhur olan, kimin yazdığı belli olmayan “Mızraklı İlmihal” bulunmaktadır. İlk baskısı 1842'de yapılmıştır.

1922'ye kadar 26 basımının yapılması, çok satıldığıının belgesidir. Namazla >Oruç> Taharetten sonra “Yoksulluğun sebepleri” sıralanmakta ve 54 Farz'dan bahsedilmektedir. 54 farz, yapılması ve yapılmaması gereken şeylerin sıralanmasıdır.

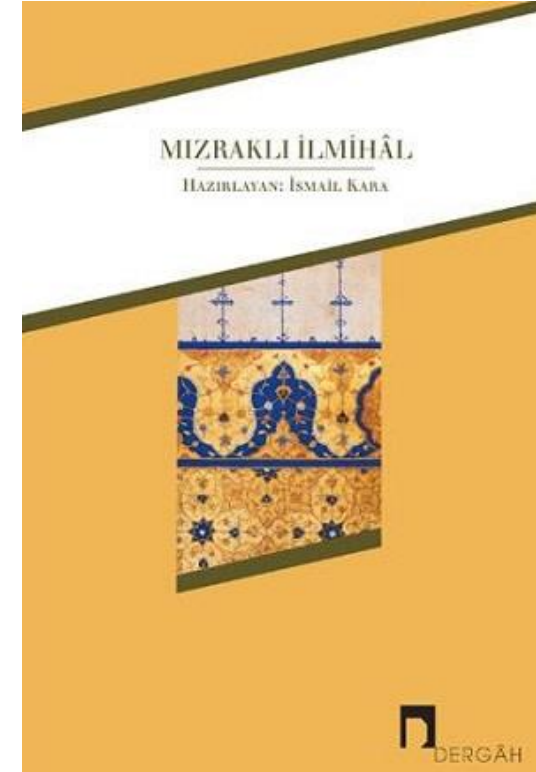
30. Farzdan sonra “yapmamak” şeklinde ifade edilen haramlar gelmektedir. Yani yarısını halkın dini kültüründe “32 Farz” şeklinde bir formül edilen bilgiler oluşturmaktadır.

Biz de günümüzde öne çıkan “kul hakkı yememek” maddesini 54 farza ekleyerek; “5 değil; 55 farz vardır” diyebiliriz.

Osmanlı Türkçesi

Türkiye Türkçesi

BU FORMÜLE KARŞI TEPKİLER

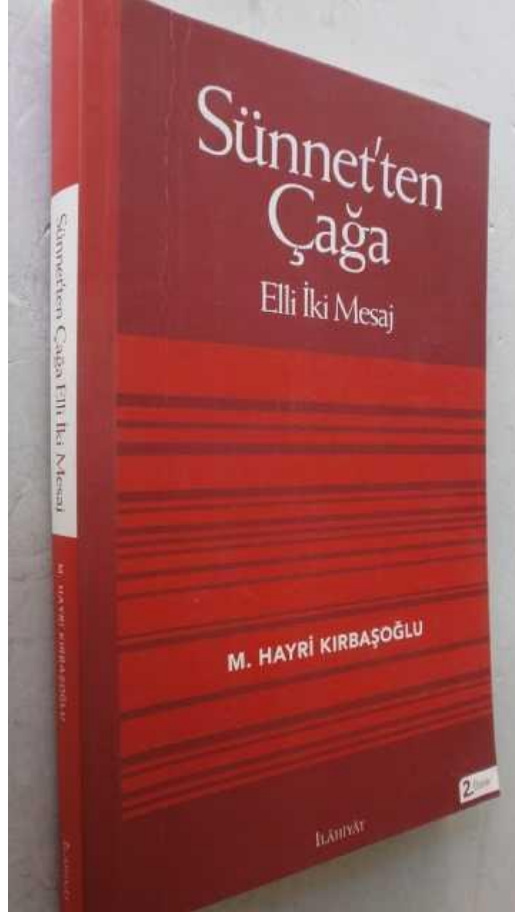
“İslam’ın şartı, beştir” formülüne karşı sözlü ve yazılı tepkiler oluşmuştur.

Yazılı tepkilerden biri de 2000 başlarından itibaren ilmihal dindarlığı konusuna yoğunlaşan Hayri Kırbaşoğlu’na aittir. “İslamın şartı beştir” anlayışının, İslam’ı son derece dar bir alana hapsettiği; ‘daraltılmış’ bir dindarlık önerdiği şeklinde yorumlamaktadır. *Sünnet’ten Çağa Elli iki Mesaj* (2004) adıyla yayınladığı eserinde ilk sıralarda ele alınmasına alıştığımız, namaz, oruç, hac ve kurban gibi konuların, bu eserde son sıralarda yer almaktadır.

İslam dünyasının öncelikli konularının bunların dışında aranması gerektiği mesajını vermeyi amaçlamaktadır.

Prof. Dr. Hayri Kirbařođlu-

Prof. Dr. Gazi Özdemir

SONUÇ

Hadis Metni ortada olmasına, tercümelerin uygun yapılmasına rağmen; lafzın «İslamın şartı» olarak mutlaklaşması ve buna karşın yorumların ortaya konulması, “dilin, din konusunda düşünceyi nasıl etkilediği” sorusuna olgu ölçğinde örnek oluşturmaktadır.

Ayrıca 5 ile sınırlanan İslam esasları, yorumun devreye girmesiyle 55’e çıkabilmektedir.

Yapılan “herşeye rağmen” yaşanan vakıa, dilin öncelikli alanı olan sözlü kültürde nasıl başat rol oynadığını göstermektedir. “Cami ne kadar büyük olursa olsun; imam bildiğini okur” atasözünde vurgulanan gerçek açıkça görülmekte, farklı düzeylerden edinilen halkın din bilgisi düşünceyi değiştirmekte; yazılı kültür ve akademik bilgiyi dinlememektedir.

Muhammed Gazali’nin (ö.1996) dediği gibi, “Dil, düşünce ve din” üçgeninde «hadisleri yanlış anlamak» topluma uydurma hadis’lerden daha fazla zarar verebilmektedir.